

Nejla Kalabušić
Emin Alić

PRIMJENA NOVIH TEHNOLOGIJA U NASTAVI MATERNJEG JEZIKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

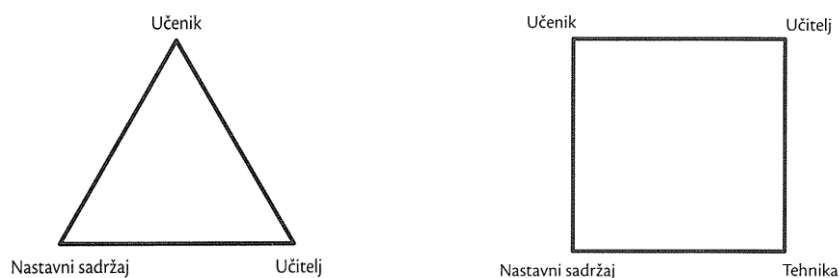
Moderno doba donosi sa sobom razne izazove. Tradicionalna nastava se napušta, a sve veći utjecaj poprima savremena paradigma koja u svojoj osnovi ne pretpostavlja didaktički trougao, nego prerasta u didaktički četverougao. Novi element jeste zapravo multimedija koja stvara bogatiji odgojno-obrazovni proces i olakšava učenicima, ali i nastavnicima. Raste učenička motivacija, čime su i nastavnici motiviraniji za dodatno edukovanje i usavršavanje. Na osnovu pokazatelja, dosadašnje stanje u oblasti upotrebe novih tehnologija u nastavi maternjeg jezika u Bosni i Hercegovini može se ocijeniti vrlo nepovoljno. Jedan od razloga jeste i činjenica da se za savremena nastavna pomagala izdvaja nedovoljno finansijskih sredstava koja su daleko ispod prosjeka Evropske unije. Nastavna pomagala nabavljaju se bez zajedničkog plana tako da uopće nema strategije koja bi težila ka razvoju centara izvrsnosti kod djece. Da bismo popravili sadašnje stanje u opremljenosti savremenih kabineta nastave maternjeg jezika, neophodno je ukazati na važnost upotrebe istih s ciljem da nastava maternjeg jezika u Bosni i Hercegovini krene u pozitivnom smjeru i da u budućnosti ima pozitivne i uspješne rezultate. Rad se bavi klasifikacijom nastavnih sredstava i pomagala kao i primjenom istih u nastavi maternjeg jezika. U teorijskom dijelu rada se opisuju i klasificiraju pomenuta sredstva i pomagala. Prikazuju se određenja pojmova prema relevantnoj literaturi, opisuju se funkcije nastavnih sredstava i pomagala i njihova klasifikacija u tri osnovne skupine. U konačnici, rad ima za cilj prikazati do sada uočene pedagoške, metodičke i didaktičke spoznaje koje su u vezi sa klasificiranim sredstvima i pomagali.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, nove tehnologije, nastava, učenik, učitelj, maternji jezik*

Uvod

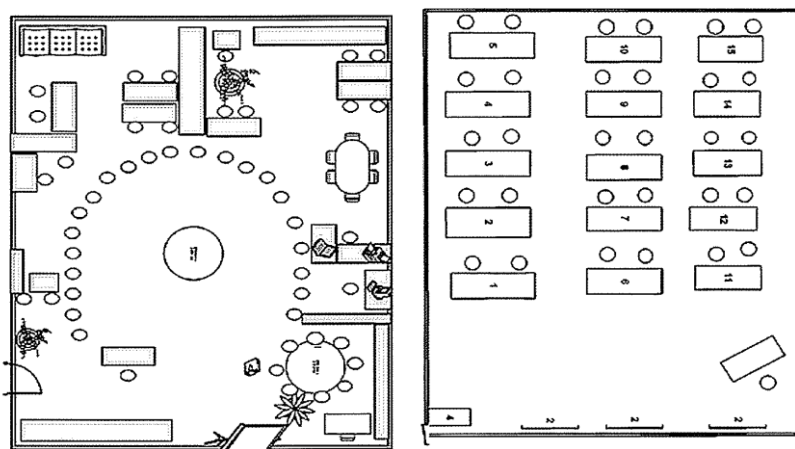
Živimo u dobu kada je nezamislivo raditi, stvarati i bivstvovati bez da u to uključimo nove tehnologije. Od samog postanka čovjek je bio primoran da uči i stječe različite nove sposobnosti i vještine koje su mu pomagale u njegovom svakodnevnom životu. Za prahistorijskog čovjeka nova tehnologija je bila i vatra koju je slučajno otkrio nakon što je grom udario u drvo. Živimo, radimo, kupujemo i komuniciramo novim načinima koje nam je omogućila tehnologija. Ona nalazi primjenu u svakoj grani privrede te u svim oblastima nauke i čini podlogu za uspješno djelovanje svih društvenih i državnih struktura. Za modernog čovjeka nove tehnologije predstavljaju zapravo multimedije koje koristi svaki dan. Konzumacija multimedija se koristi u sferi privatnog života za zabavu, ali postaje i veliki dio mreže koju plete nastavnik kroz odgojno-obrazovni proces. Mnogi autori nastavni proces ilustriraju kao didaktički trougao. Njega prema Hopmannu i Riquardsu sačinjavaju tri elementa:

1. učenik
2. učitelj/nastavnik
3. nastavni sadržaj

Slika br. 1 „Primjer didaktičkog trougla i četverougla“ (Hopmann i Riquards, 2000)

Didaktički trougao je primjer nastavnog procesa u okviru tradicionalne nastave. Bez bilo kojeg od ova tri elementa nastava nije moguća. To implicira da se smanjenje broja elemenata ne može izvršiti, ali zato u savremenoj nastavnoj praksi trougao prerasta u didaktički četverougao. U ovom novom poimanju nastavnog procesa, kao jednako važan element, svoje mjesto su pronašle i nastavne tehnologije. To nas dovodi do multimedijaska nastave. Multimedijaska nastava predstavlja korištenje dva ili više medija koji se nadopunjuju i obogaćuju u različitim metodama učenja, ispunjavajući određene ciljeve. To bi podrazumijevalo različite oblike i metode rada, materijale kao što su slike, tekstovi, audiovizuelni sadržaji, koristeći se i različitim digitalnim medijima kao što su kompjuter, internet, mobilni telefoni i slično. Sve ovo je ukomponovano u komunikaciju licem u lice, ali i apersonalnu komunikaciju, na relaciji nastavnik-učenik i obratno. Treba naglasiti kako Matijević tvrdi da savremena nastava nije u relaciji znakom jednakosti sa nastavom u kojoj se koriste savremeni mediji, nego ona u kojoj se koriste *odgovarajući mediji*. (Matijević, 2005: 348) Međutim, ističemo kako ne postoji savršen recept za korištenje odgovarajućih medija, jer je odgovor na to hipotetsko pitanje zapravo različit u svakoj pojedinačnoj situaciji. Sam koncept multimedijaska nastave nije toliko nov. Jan Amos Komenski je već u 17. stoljeću prepoznao značaj medija za učenje i nastavu. Potvrda toga nije njegovo poznato djelo *Velika didaktika*, nego knjiga *Svijet u slikama*. Time ga je opravdano smatrati začetnikom (multi)medijaska didaktike. Za izvođenje multimedijaska nastave potrebno je prilagoditi i učionicu koja ne bi trebala imati konvencionalni raspored, nego biti prilagođena ovakvom tipu nastave, što u našem obrazovnom sistemu nije moguće jer se koristi hibridni oblik.

Slika br. 2 „Prikaz savremenog i tradicionalnog rasporeda u učionici“ (Matijević, 2013)

Premda je u svijetu nastavna tehnologija neizostavan faktor odgojno-obrazovnog djelovanja, Bosna i Hercegovina zbog niza razloga nastavne tehnologije koristi samo kao nadopunu tradicionalne nastave. Čak i ovaj blaži, pasivniji oblik primjene pridonosi u mnogome samoj dinamičnosti nastavnog procesa. Pred nastavnike se donosi težak zadatak. Učenici savremenog doba dolaze u školske klupe pod jakim dojmovima i utjecajima modernog načina života. Takav način podrazumijeva često korištenje raznih vrsta multimedija, koji se koriste za zabavu i neformalno učenje. Postavlja se pitanje: „Da li je uopšte moguće biti zabavniji, u poređenju sa zabavnim sadržajima koji su djeci dostupni?“ Na ovakav kompleksan zadatak moguće je odgovoriti jedino korištenjem multimedija, što će učiniti sam proces učenja prihvatljivijim za same učenike. Potrebno je pronaći balans između odgojno-obrazovnih komponenti, ciljeva, zadataka i zabave koja održava učeničku pažnju. Naročito je problematičan niži uzrast koji tek usvaja pravila ponašanja i čiji fokus može da se održi do 15 minuta, nakon čega sama pažnja na ono što se predaje znatno opada. Od ovog fenomena ne odskakuju ni stariji učenici, premda je njihov fokus vremenski nešto duži.

Moramo napomenuti da Bosna i Hercegovina za razliku od susjedne Hrvatske, nije prepoznala važnost upotrebe novih tehnologija u nastavi. Pored stola/klupe projektovanog za jednog ili dva učenika, prilagođenog uzrastu učenika i namjeni, i osnovnog namještaja škola/ustanova posjeduje vrlo razočaravajuću opremu:

Rb.	Naziv	Jedinica mjere	Količina
1.	Aparat za umnožavanje	komad	1
2.	Računari(odgovarajući)	komad	7
3.	Štampač(laserski- crno bijeli)	komad	2
4.	Štampač – kolor	komad	2
5.	Video ili digitalna kamera	komad	1
6.	Digitalni fotoaparat	komad	1
7.	Kasetofon stereo sa CD-om: - Za svako odjeljenje škole razredne nastave - Za školu	komad komad	1 6
8.	TV kolor i video rekord: - Za svako odjeljenje škole razredne nastave - Za školu	komad komad	1 6
9.	Multimedij projektor	komad	1
10.	Školski razglas: - Fiksni - Mobilni	komad komad	1 1
11.	Klavir ili klavinova	komad	1
12.	Fax – aparat	komad	1

Opća nastavna sredstva na nivou ustanove u Federaciji Bosni i Hercegovini (prema Pedagoškim standardima i općim normativima za osnovni odgoj i obrazovanje i normativima radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila; 2005)

Naime u Hrvatskoj, Ministarstvo nauke, obrazovanja i sporta je u svom Strateškom planu za razdoblje 2016-2018. (2016) navelo kako će u sljedeće tri godine nastaviti s uvođenjem promjena u odgojno-obrazovni sistem koje su prije svega usmjerene na učenička postignuća, posvećujući pozornost jačanju ličnog i socijalnog razvoja te upotrebi novih

tehnologija. Naglašavajući kako će se potencijali novih tehnologija iskoristiti za unapređenje poslovnih i nastavnih procesa u osnovnim i srednjim školama u cijeloj Hrvatskoj i to s krajnjim ciljem stvaranja digitalno zrelih škola koje će biti spremne za bržu prilagodbu obrazovanja tržištu rada.

Razvoj takvih škola moguće je potaknuti i na prostorima Bosne i Hercegovine i to: spajanjem na ultrabrz i širokopojasni internet, opremanjem informacijsko-komunikacijskim tehnologijama, informatizacijom poslovanja, učenja i poučavanja, te stručnim usavršavanjem i podrškom direktorima, nastavnicima i stručnom kolektivu u primjeni multimedija u nastavi i poslovanju škole. Digitalno kompetentni nastavnici i učenici bi u svakodnevnom radu počeli koristiti kompjutersku i mobilnu opremu te obrazovne aplikacije i digitalne nastavne materijale, što bi znatno obogatilo nastavni proces.

Multimedija u nastavi

Značajno je spomenuti da su učionice kojima raspolažemo na prostoru Bosne i Hercegovine uistinu siromašne, pedagoški gotovo nefunkcionalne. Glavni i osnovni cilj uvođenja multimedija u nastavni proces jeste da se učenicima olakša učenje i stjecanje novih znanja koja će moći koristiti u svakodnevnom životu i na cjeloživotnom nivou.

Zadatak i uvođenje multimedije u nastavu omogućit će multipercepciju učenika (prilagođenost auditivnim, vizuelnim ili taktilnim tipovima učenika) kroz integraciju više od jednog medija – zvuk, tekst, video i slično (slika br. 3). Zbog sve bržeg napretka nove tehnologije i njezine povezanosti s društvenim promjenama i obrazovanjem upotreba iste u nastavi predstavlja područje koje zahtijeva konstantna istraživanja. Važno je znati kako najbolje iskoristiti tehnološke novine, ali i odbaciti zastarjelu tehnologiju. Osim toga, biti svjestan njezinih prednosti, ali još više biti svjestan nedostataka jer način njezinog korištenja ima utjecaj na sve sudionike nastave i to od načina rada učitelja do stvaranja povoljnih ili nepovoljnih uslova za učenje učenika. Ono što je karakteristično za tehnologije koje se koriste u obrazovanju jeste to što su pod utjecajem društvenih promjena pa se tako stalno mijenjaju i uvijek će se mijenjati i napredovati, ovisno o razvoju pedagogije i drugih naučnih područja. Treba istaknuti kako uvođenje novih tehnologija ne znači odbacivanje starih. Tehnologije obrazovanja se kumuliraju, dopunjuju jedna drugu i to ovisno o specifičnosti sadržaja koji se poučava.

Slika br. 3 „Osnovni elementi multimedije“

Savremena nastava

Tradicionalnu nastavu predstavlja frontalni oblik rada, aktivnost nastavnika i pasivnost učenika. Takva nastava dovodi do prevelike formaliziranosti, verbalizacije i suhog teoretiziranja što udaljava od realnosti i očiglednosti, čineći znanja koja se usvajaju kratkotrajnim i neiskoristivim u svakodnevnim prilikama. Ipak, primjećujemo da se u protekle dvije decenije nastavni proces nastoji unaprijediti, obogatiti nizom inovacija korištenjem novih obrazovnih tehnologija. Multimedijalni program otvara nove vidike za nastavnike i učenike. Daje se prilika učenicima da samostalno uče, napreduju i šire svoja znanja u skladu sa svojim interesovanjima i aspiracijama. Koliko bitnu ulogu u savremenoj nastavi igraju sami mediji koji se koriste, toliko bitan faktor jesu i sami nastavnici. Potrebna je njihova educiranost, spremnost i veliki naponi kako bi se išlo u korak s vremenom. S obzirom da mnogi nastavnici još uvijek imaju tendenciju i sklonost ka tradicionalnoj nastavi potrebni su određeni koraci koji bi uveli takve nastavnike u svijet multimedije. Studijski programi u prošlosti nisu u svojim silabusima imali predmete iz oblasti informatike i multimedije, uopće, pa su nastavnici ostali uskraćeni za znanja iz tog polja. Mnogi autori bavili su se pitanjima koji su u vezi sa novim tehnologijama. Vršena su istraživanja koja su pokazala da je većina nastavnika srednje obrazovana u oblasti informatičkih sposobnosti, te da najčešće koriste kombinacije projektora i računara. Tako se naprimjer pametne table uglavnom ne koriste zbog prilično nepristupačne cijene za veliki broj škola, dok se u potpunosti zanemaruje njihova učinkovitost u smislu kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa.

Nastavna sredstva i pomagala

Nastavna sredstva i pomagala omogućavaju spoznaju riječi pa se na njih gleda kao na jedan od temelja nastave maternjeg jezika. Suština maternjeg jezika jeste spoznavanje i usvajanje maternje riječi kao izražajnog sredstva u svim komunikacijskim sistemima. Stoga se može zaključiti da je riječ bitno spoznati u svim oblicima, bilo da je riječ o štampanom, usmenom ili pismenom obliku, živom govoru ili ipak u auditivnim ili audiovizuelnim medijima. Prema Mayeru nastavna sredstva su svi mediji, počevši od ploče pa do modernih kompjutera koji imaju pristup internet. Navodi se kako su ona odlučujuća za uspjeh u učenju u otvorenoj nastavi, ali i u izravnome poučavanju, naročito potencirajući domaći rad, te da slabosti sredstva može nadoknaditi nastavnik. Međutim, neophodno je usmjeriti nastavnike da razmišljaju o materijalnim mogućnostima roditelja te kako treba „računati pri izboru metoda i različitih oblika nastavnoga rada na sredstva kojima raspolažu djeca“ pri čemu bi bilo „pogrešno prilagoditi nastavu najbolje opskrbljenoj djeci.“ (Peruško 1961: 47)

Funkcije nastavnih sredstava i pomagala

Nova tehnologija utječe na sva područja ljudskog djelovanja. Iako, od samih početaka pronalazi svoje mjesto i u nastavi, u današnje vrijeme njezina uloga u odgoju i obrazovanju postaje sve izraženija. Dobro organizovan ambijent, struktura, funkcionalnost i pravilna upotreba nastavnih sredstava i pomagala imaju pozitivan učinak u pogledu identifikacije učenika sa prostorijom u kojoj boravi. Prema Kyriacou „osjećaj osobne vrijednosti učenika, njihov polet i osjećaj svrhovitosti idućeg dijela nastavnog sata su pojačani nastavnikovom pripremljenošću, pravilnim i pravovremenim odabirom nastavnih sredstava i pomagala. ” (Kyriacou 1995: 40) Kao neke od funkcija nastavnih medija mogu se izdvojiti: vizualiziranje

složenih nastavnih sadržaja, širenje lepeze iskustava učenika, potjecanje orijentacijskog učenja, individualizacije nastave, stavljanje fokusa na učenika, mogućnost primjene u svim nastavnim etapama, razvijanje kritičkog odnosa prema medijskom odgoju. (Pranjić 2005: 314). Na tragu istog, važno je napomenuti da nastavna sredstva i pomagala u kombinaciji sa metodičkim postupcima tvore nastavnu tehnologiju. Njihov primarni cilj jeste iskustvo lakšeg, bržeg, ekonomičnijeg i objektivnijeg učenja i poučavanja.

Podjela nastavnih sredstava i pomagala

Auditivna nastavna sredstva i pomagala

Živa je riječ u nastavi jezika temeljni izvor znanja. Iako se savremena nastava nastoji obogatiti upotrebom različitih nastavnih sredstava, žive riječi, činjenica je, u nastavi ima još uvijek najviše i to naročito kada je u pitanju nastava materneg jezika, gdje je jezik sredstvo učenja, cilj poučavanja, ali i izvor znanja. Učenik se, u tom slučaju, također pojavljuje kao aktivni nositelj jezika. U nastavi maternjeg jezika nastavnik bi učenicima trebao omogućiti usmeno izgovaranje različitih tekstova, tumačenje vlastitih spoznaja, ali i usmeno izlaganje vlastitih postignuća u oblasti jezika. Ono što moramo naglasiti jeste da su auditivna nastavna pomagala različiti uređaji za reprodukciju zvuka, odnosno uređaji za prijenos zvučnih zapisa. Bez auditivnih nastavnih pomagala, jedino auditivno nastavno sredstvo bila govorna aktivnost sudionika nastavnoga procesa.

Zvučni zapisi

Sve prethodno navedeno moguće je znatno kvalitetnije ostvariti upotrebom modernih, savremenih tehnologija koje nazivamo zvučnim – auditivnim. Njima se, naime, nazivaju nastavna sredstva koja prenose živu riječ pomoću auditivnog nastavnog pomagala. U nastavi maternjeg jezika najznačajniji prijenosnici zvučnih zapisa su radioprijenosi. Tako su naprimjer od iznimnog značaja savremene emisije iz oblasti jezika koje se mogu putem interneta emitovati tijekom časa, a njihov krajnji cilj jeste da posluže kao izvori uzornog govora, te nastavnik učenike može uputiti u nastojanju pravilnog i pomnog slušanja glasova č, ć, đ, dž, ali i na pravilno akcentiranje riječi, te uočavanja grešaka.

Osim navedenih emisija, zvučni su zapisi: snimke govornih tekstova, govorni i muzički snimci i radionastavne jedinice. Snimke govornih tekstova se mogu upotrijebiti kao lingvometodički predlošci, muzičke snimke u etapi motivacije, a radionastavne jedinice, koje su metodički oblikovani nastavni sati u obliku radioprijenosa za obradu cjelokupne jezične nastavne jedinice.

Uređaj za prijenos zvučnih zapisa

U prošlosti su se u nastavi koristili gramofoni i magnetofoni, u široj su upotrebi u školama još nedavno bili radioprijemnici i kasetofoni koje su zamijenili uređaji za reprodukciju zvuka s CD-a, a danas se ponajviše koriste računarski programi za reprodukciju zvuka, odnosno računara sa zvučnikom, slušalicama i mikrofonom. Važno je navesti niz prednosti auditivnih pomagala, tačnije radija kao nastavnog pomagala, pred vizuelnim i audiovizuelnim pomagalicama koje se ogleda u lakhoj prenosivosti, te iskoristivosti u gotovo svakom mjestu i vremenu. Osim radija, kao auditivnog pomagala, predlaže se i upotreba snimača zvuka u svrhu

razvoja jezičkih sposobnosti učenika, ali i potenciranje upotrebe slušalica, zbog reprodukcije zvuka koji bi mogao ometati okolinu.

Vizuelna nastavna sredstva i pomagala

Za vizuelna nastavna sredstva učitelj trebao odlučiti ako je učenje nemoguće provesti pomoću predmetnih sredstava iz izvorne stvarnosti. Kao značajnu prednost tekstualnih medija, odnosno nastavnih sredstava, možemo navesti visoku pouzdanost, mogućnost prikaza povratne informacije, omogućavanje korištenja širem krugu na bilo kojem mjestu te čuvanje za duži vremenski period.

Tekstualna sredstva i pomagala

U skupini se vizualnih nastavnih sredstava u prvom redu izdvajaju tekstualna sredstva unutar kojih postoje dvije skupine – pisani tekstovi i tekstovi prikazani na ekranu.

Tekstovi prikazani na ekranu

Tekstovi prikazani na ekranu uglavnom dolaze u formi grafolija ili prikaza na kompjuterskom ekranu, odnosno, jednom vidu projekcijskog prikaza. U nastavi maternjeg jezika neophodno je forsirati ovaj oblik, naročito u nižim razredima, kada su u pitanju vježbe čitanja, ali i u višim razredima u slučaju sprovođenja govornih vježbi. Upotrebom tekstova prikazanih na ekranu, učenici će se dodatno motivirati, odstupit će se od tradicionalne nastave i puke upotrebe krede, table i udžbenika. Kroz postizanje motivacije učenika, zasigurno će se ostvariti i bolji rezultati u nastavi.

Projektor s tekućim kristalima

Ukoliko sagledamo preteče projektora s tekućim kristalima, odnosno LCD projektore, kino-projektore, te grafoskope, zamijetit ćemo veliku sličnost sa projektorom s tekućim kristalima. Njegova svrha je prikaz vizuelnih sadržaja svim učenicima. No, ono što ga čini vrlo izdvojenim i kvalitetnim u nastavi jeste činjenica da dolazi sa daljinskim upravljačem, što će nastavniku omogućiti konstantni kontakt očima sa učenicima. LCD projektorom mogu se prikazati tekstualna i likovna nastavna sredstva, a u saradnji sa zvučnicima i audiovizuelna sredstva – filmovi, videozapisi i slikokazi. Komparirajući bosanskohercegovački i hrvatski pedagoški standard, prema Državnome pedagoškom standardu srednjoškolskog sistema odgoja i obrazovanja Hrvatske (2008) projektor je dio obavezne opreme u svim srednjoškolskim učionicama, dok u Bosni i Hercegovini on ne čini obaveznu opremu, niti u osnovnoškolskim, niti u srednjoškolskim učionicama. Naprotiv, u Bosni i Hercegovini, tek poneka učionica u školi posjeduje projektor, stoga su nastavnici, uglavnom, primorani mijenjati učionice (ukoliko su projektori stacionirani) ili konstantno zaduživati i nositi popratnu opremu, kako bi učenicima organizirali zanimljiv čas.

Audiovizuelna nastavna sredstva i pomagala

Za istovremeno stimuliranje učeničkih osjetila sluha i vida, neophodna je upotreba audiovizuelnih nastavnih sredstava. Prilikom osmišljavanja i planiranja nastave, neophodno je voditi računa o konstantnoj upotrebi audio i video komponenti, odnosno zastupljenosti i zvuka i slike. Audiovizuelna nastavna pomagala se klasificiraju na temelju istoimenih nastavnih

sredstava. Skupinu audiovizuelnih nastavnih pomagala čine ona pomagala kojima se prenose audiovizualna nastavna sredstva poput televizora te kompjuterski sistem s pristupom internetu.

Film

Upotreba filma u nastavi maternjeg jezika produktivan je vrlo kvalitetan lingvodidaktički predložak. Počevši od gramatike, pravogovora, pravopisa i tvorbe riječi. Niz je zadataka koji se mogu realizovati uz pomoć filma, naročito izdvojivši oponašanje pravilnoga izgovora (ukoliko je u pitanju domaći film) te gramatička i pravopisna pravilnost prijevoda (strani filmovi).

Videozapis

Pod pojmom videozapis podrazumijevamo televizijske emisije, ali i široki opus snimaka. Vrlo važno je naglasiti da se televizijske emisije u nastavi maternjeg jezika mogu iskoristiti gotovo isto kao i film. U nastavi se mogu primijeniti i video snimke cjelovitih nastavnih časova ili njihovih dijelova.

Prezentacije

Iako je riječ prezentacija u bosanskom jeziku označavala metodu predstavljanja i objašnjavanja neke ideje publici, danas se pod tim pojmom sve češće koristi kao izraz za kompjutersku prezentaciju, izrađenu i prikazanu u različitim programima, a najčešće Microsoft PowerPoint. No, prije (prekomjerne) primjene prezentacija u nastavi važno je didaktički i metodički promisliti o funkcionalnosti i utjecaju na poučavanje i učenje. Naročito ukoliko su od krucijalnog značenja za ostvarenje ishoda učenja.

Većina nastavnika svjesna je nedostatka takvog načina oblikovanja nastavnog časa, a to je pasivnost učenika. Zbog svoje jednostavnosti i ekonomičnosti upotrebe, PowerPoint prezentacije su na globalnom nivou često prisutne na nastavi, ponekad i prečesto jer se upotrebljavaju i onda kada bi se mogle i trebale izbjeći. Prema tome i prilikom upotrebe prezentacija trebalo bi se voditi ovom logikom, jer se upotreba prezentacija najčešće javlja u funkciji oponašanja nastave koja se već godinama kritizira. I dalje je to tradicionalni oblik nastave kada učenici sjede i aktivno slušaju, a učiteljica predaje. Čak i kada igraju igre ne mogu svi sudjelovati jer je broj učenika u razredu velik. Tada oni samo usmeno odgovaraju, a nastavnik je taj koji nešto radi. Jedina u potpunosti aktivna upotreba PowerPointa je kada učenik sudjeluje u izrađivanju i prezentiranju vlastite prezentacije.

Televizor

Televizor je uređaj za prikazivanje televizijskih programa, u nastavi maternjeg jezika, ponajprije jezičnih televizijskih emisija. Rukovanje je njime jednostavno i ne zahtijeva pripremu. Ipak, mogućnosti su primjene ograničene i ovise o rasporedu prikazivanja televizijskih emisija. U novije su se vrijeme pojavili televizori koji imaju mogućnost mrežnog povezivanja te funkcije i programe gotovo jednake kompjuterima, no ostaje pitanje koliko je takvih televizora u bosanskohercegovačkim školama.

Kompjuterski sistem s pristupom internetu

Današnji su učenici pripadnici tzv. *net-generacije*, one koja odrasta okružena digitalnim medijima te je kompjuter njihovo svakodnevno oruđe. Sukladno tome, ne čudi da kompjuter zauzima važno mjesto u savremenoj nastavi, a čemu Beženova tvrdnja da „oprema s vremenom zastarijeva i zamjenjuje se novom, tehnološki savršenijom“ (Bežen 2008: 284) ide u prilog. Kao ostale prednosti primjene kompjutera mogu se izdvojiti: individualizacija nastavnoga procesa, brzo i lako prikupljanje informacija, mogućnost prilagodbe tempa napredovanja učenika, aktualizacija nastave, usvajanje modernih oblika učenja te veća mogućnost odgojnoga rada učitelja. Ipak, valja napomenuti kako računalo ni u kome slučaju ne može zamijeniti osobnu komunikaciju učitelja i učenika. (Pletenac 1993: 156) Zanimljiv je nedostatak, među ostalima, izdvojio Pranjić - „mogućnost da se učenici priviknu da stroj misli umjesto njih.“ Zadatak je učitelja, dakle, osim primjereno iskoristiti mogućnosti kompjutera u nastavi, i osposobiti učenike za učenje i razmišljanje bez pomoći kompjutera.

Za razliku od prezentacija, upotreba interneta u nastavi nije toliko raznolika, odnosno mogućnosti koje se pružaju ovakvim načinom rada nisi u potpunosti iskorištene. Sam pojam interneta je veoma širok pa u skladu s tim pretpostavka je da i upotreba u nastavi obuhvata jednu široku, raznoliku i kompleksnu primjenu. Internet u nastavi moguće je ostvariti sveprisutnim i to kroz upotrebu YouTube-a. Moguće je koristiti ga kako bi poboljšale uslove u kojima se odvija nastava, što potvrđuje kako YouTube poboljšava iskustva učenja učenika. U njegovoj upotrebi moguće je izdvojiti neograničen pristup muzičkim sadržajima koji su prisutni gotovo u svim predmetima, ne samo muzičkom kao što bi se moglo pretpostaviti.

Nastavni proces kroz primjenu novih tehnologija u doba koronavirusa (COVID-19)

Zbog vanrednog stanja uzrokovanog pojavom koronavirusa na području Bosne i Hercegovine, u martu 2020. godine obustavljen je nastavni proces u svim osnovnim i srednjim školama, ali i na bosanskohercegovačkim Univerzitetima. U navedenim uslovima više se nije postavljalo pitanje da li treba primjenjivati nove tehnologije, već je glavni zadatak bio doći do odgovarajućih rješenja te kako i na koji način ih primijeniti u kontekstu datih predmetnih oblasti.

Kvaliteta nastave i realizacija nastavnog procesa ovisila je o primjeni novih tehnologija, gdje se trebalo znati koju vrstu pomagala, na koji način i u kojem području iskoristiti. Za Bosnu i Hercegovinu, to je označavalo potpuno ukidanje naučenog sistema (klasično provođenje nastave) i uvođenje novog (sistemi učenja na daljinu, tzv. *e-learning* učenje). Suočeni sa novim vidom nastavnog procesa, nastavnici i učenici bili su primorani napustiti zastarjeli tradicionalni metod koji nije bio u stanju da odgovori izazovima novog vremena. Materijali i prezentacije dijeljeni su putem internet platformi poput: Vibera, Google učionica, Messengera i slično, a *online predavanja* priređivali su predmetni nastavnici na mrežama kao što su Skype i prethodno spomenute.

Značajno je spomenuti brzinu organiziranja *online nastave* i putem državnih televizijskih servisa što je uistinu omogućilo lakše sprovođenje i suočavanje sa novim sistemom obrazovanja. O učinkovitosti i kvaliteti nastave znat će se u budućem periodu, ali ono što se može zaključiti jeste da se osmišljenim korištenjem prednosti koje donosi upotreba novih tehnologija u nastavi, može spasiti odvijanje nastavnog procesa koji će ujedno preuzeti epitetu dinamičnijeg, sadržajnijeg i zanimljivijeg.

Međutim, potpuno ukidanje klasičnog sistema nastave i uvođenje novog, *e-learning* sistema ne pridonosi razvoju. Samo kroz prihvatanje pozitivnih segmenata klasičnog (tradicionalnog) sistema i njegovim integriranjem sa novim, stvara se slika kvalitetnog obrazovanja sa potencijalom nadogradnje u budućnosti.

Zaključak

U savremenom društvu tehnologija je prisutna u svim aspektima življenja i djelovanja čovjeka, pa tako i u obrazovanju. Od pojave multimedije pa sve do danas ona pronalazi svoje mjesto u nastavi kako bi se kroz njeno korištenje poboljšali uslovi poučavanja i obogatilo iskustvo učenja. Kroz godine iskustva rada s novim tehnologijama u nastavi mijenjala su se i razmišljanja o njezinoj ulozi u školi, od mišljenja kako će tehnologija zamijeniti učitelje do uloge potpore učiteljima i nastavnicima u njihovom radu. Mnoge su i prednosti i nedostaci takvog načina rada te on zahtjeva angažiranost cijelog školskog sistema, ne samo učitelja i nastavnika, iako o njihovim pozitivnim stavovima i znanjima ovisi na koji način i koliko će se takva nastava provoditi. Unapređenje uslova učenja i poučavanja ne događa se samo nabavkom ili upotrebom određenog medija. To su neophodni uslovi, ali nisu dostatni. Ključni učesnik je pritom osposobljen, stručan i informiran nastavnik koji je motiviran za takav rad, koji tehnologiju ne doživljava kao faktor koji otežava, već obogaćuje rad stvarajući nove mogućnosti poučavanja. Ovakav način rada blizak je učenicima i okolini u kojoj se nalaze kada nisu u školi.

Stoga, zaključujemo, novi element nastave ipak mora biti i multimedija jer stvara bogatiji odgojno-obrazovni proces i olakšava učenicima, ali i nastavnicima. Raste učenička motivacija, čime su i nastavnici motiviraniji za dodatno edukovanje i usavršavanje. Na osnovu pokazatelja, dosadašnje stanje u oblasti upotrebe novih tehnologija u nastavi maternjeg jezika u Bosni i Hercegovini, može se ocijeniti vrlo nepovoljno. Jedan od razloga jeste i činjenica da se za savremena nastavna pomagala izdvaja nedovoljno finansijskih sredstava koja su daleko ispod prosjeka Evropske unije. Nastavna pomagala nabavljaju se bez zajedničkog plana, tako da uopće nema strategije koja bi težila ka razvoju centara izvrsnosti kod djece. Da bismo popravili sadašnje stanje u opremljenosti savremenih kabineta nastave maternjeg jezika, neophodno je ukazati na važnost upotrebe novih tehnologija i to s ciljem da nastava maternjeg jezika u Bosni i Hercegovini krene u pozitivnom smjeru i da u budućnosti ima pozitivne i uspješne rezultate.

Literatura

1. Hopmann, S. & Riquard, K. (2000). *Starting a dialogue: A beginning conversation between didactic and curriculum traditions. Teaching as a reflective practice.* The German didactic tradition
2. Kljakić, D. (2003). *Koncepti obrazovne tehnologije*, Sarajevo: Pedagoška akademija
3. Kyriacou, Chris. 1995. *Temeljna nastavna umijeća*. Educa. Zagreb.
4. Laketa, N., Vasiljević, D. (2006): *Osnove didaktike*. Užice: Učiteljski fakultet.
5. Matijević, Milan. 2005. *Mediji u odgoju i obrazovanju*. U: Bognar, Ladislav; Matijević, Milan. 2005. *Didaktika*. Školska knjiga. Zagreb.

6. Matijević, Milan; Radovanović, Diana. 2011. *Nastava usmjerena na učenika*. Školske novine. Zagreb.
7. Matijević, Milan, 2017. *Klasifikacija izvora znanja i nastavnih medija. Uvjetovanost izbora i didaktičkog dizajna medija i nastavnih scenarija, Multimedijaska didaktika*. Školska knjiga. Zagreb.
8. Meyer, Hilbert. 2005. *Što je dobra nastava?*. Erudita. Zagreb.
9. MZOS (2011) *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj te opće obavezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo obrazovanja, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.
10. Palekčić, M. (2000) *Didaktički kriteriji uporabe suvremenih medija u nastavi*. U: Rosić, V., ur., *Nastavnik i suvremena obrazovna tehnologija: zbornik radova*. Rijeka: Filozofski fakultet.
11. Peruško, Tone. 1961. *Materinski jezik u obaveznoj školi*. Pedagoško-književni zbor. Zagreb.
12. Pranjić, Marko. 2005. *Didaktika*. Golden marketing-Tehnička knjiga – Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

APPLICATION OF NEW TECHNOLOGIES IN NATIVE LANGUAGE TEACHING IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

The modern age brings with it various challenges. Traditional teaching is being abandoned, and the modern paradigm is becoming increasingly influential, not at its core assuming a didactic triangle but evolving into a didactic quadrangle. The new element is, in fact, multimedia, which creates a richer educational process and makes it easier for both students and teachers. Students' motivation is growing, making teachers more motivated to their further education and development. Based on the indicators, the current state of use of new technologies in native language teaching in Bosnia and Herzegovina can be assessed as very unfavorable. One reason is the fact that insufficient funding is allocated for modern teaching aids, which is far below the EU average. Teaching aids are procured without a common plan, so there is no strategy at all aimed at developing centers of excellence in children. In order to improve the current state of modern native language classrooms, it is necessary to emphasize the importance of using them in order to move native language teaching in Bosnia and Herzegovina in a positive direction and to have positive and successful results in the future. This work piece is about the classification of teaching aids and aids as well as their application in the teaching of the native language. The theoretical part describes and classifies the aforementioned tools and aids. Definitions of terms according to the relevant literature are presented, the functions of teaching aids and aids are described and their classification into three basic groups. Ultimately, the goal of this work piece is to present the pedagogical, methodical and didactic, knowledge related to the aforementioned tools and aids.

Keywords: *Bosnia and Herzegovina, new technologies, teaching, student, teacher, native language*